

**Karácsonyi D., Kocsis K., Bottlik Zs. (eds.) (2017):
Belarus in maps
(MTA CSFK Geographical Institute, Budapest, 194 o.)**

IGARI ANDRÁS

IGARI András: MSc-hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Természettudományi Kar; 1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/C.; andris.igari@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-0527-8987>

András IGARI: MSc student, Faculty of Science, Eötvös Loránd University; Pázmány Péter sétány 1/C., H-1117 Budapest, Hungary; andris.igari@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-0527-8987>

A Magyar Tudományos Akadémia 2005-ben kezdődő, országokat és régiókat bemutató sorozatának negyedik kötete (Délkelet-Európa, Ukrajna és Magyarország után) Fehéroroszország komplex földrajzi bemutatására vállalkozik. Az MTA CSFK Földrajztudományi Intézet, a Fehérorosz Állami Egyetem, a Fehérorosz Tudományos Akadémia és az ELTE Földrajz- és Földtudományi Intézet együttműködésével készült könyv célja, hogy bemutassa a nagyközönségnek és a nyugati tudományos életnek Európa talán legkevésbé ismert, illetve megértett államát, betekintést nyújtson a kelet-európai nemzetépítés problémáiba (pontosabban abba, hogy miként lehet erős, nagyhatalmi szerepre törekvő szomszédok között egy önálló nemzet ethosát kiépíteni) és bevezesse az olvasót a térség népeinek összetett kulturális identitásaiba. Utóbbi kérdés bonyolultságát és kényességét mi sem bizonyítja ékeesebben, mint a fehérorosz szó eredete: a Belaja Rus eredetileg „fehér” Rusz államát jelenti, amely nem az oroszokra, hanem a 9–12. században fennálló, Kelet-Európa első stabil államalakulatának számító Kijevi Ruszra utal. Azonban a kifejezés a 17. században, a kora újkori orosz terjeszkedés következtében megváltozott: innentől kezdve az orosz cárok az ebben a térségben élő alattvalóikat fehéroroszoknak, országukat pedig Belorussziának hívták, ezzel is utalva arra, hogy az általuk belorusznak nevezett népcsoport csak a nagy orosz nemzet kis részét jelenti, nem pedig különálló attól. A függetlenség kivívásával aztán ismét a régi forma vált elfogadottá, így napjainkban a fehérorosz (avagy belorusz) szó helyett a belarusz kifejezés kívánatosabb.

A kötet kilenc fejezetben taglalja Belarusz természeti, gazdasági, népesség-, kulturális és regionális földrajzát. Az első részben elhelyezi az országot az európai földrajzi térben, összehasonlítja más országok területi, népességi és gazdasági mutatóival, illetve rövid áttekintést nyújt az ország történelméről és

határváltozásairól. A második fejezet ez utóbbi témát gondolja tovább annak vizsgálatával, hogy a történelmi változások miként hatottak a belarusz identitás meghatározó alapelemeire. Ebben a részben a nyelv kialakulásáról, a vallási képről (a döntően görögkeleti népességhez a 20. század vérszterhes időszakáig jelentős izraelita népesség is társult), illetve a történelmi korokkal változóan a nyugati kulturális elemeket erősítő lengyelesítésről és a keleti kulturális befolyást növelő oroszosításról esik szó. A harmadik fejezet az ország természeti erőforrásait mutatja be az éghajlati viszonyoktól a talajadottságokon át a környezetszennyezés egyes fajtáinak területi jellemzőiig. Ezt Belarusz legfontosabb – elsősorban az ország délkeleti részét érintő – környezeti problémájának, a csernobili erőmű 1986-os katasztrófájának a társadalomra és gazdaságra gyakorolt rövid és hosszú távú hatásainak bemutatása követi a negyedik részben. Az ötödik fejezetben elemzett népességstatisztikai mutatókból meg tudhatjuk az olvasó, hogy a természetes fogyás révén csökken az ország népessége, míg az országon belüli szelektív elvándorlás következtében jelentős térbeli különbségek alakulnak ki a jóval fiatalosabb korfájú lakossággal bíró, revitalizálódó városok és az elöregedő népességű, rurális térségek között. Itt szó esik továbbá a házasságok és válások, a képzettség és ehhez szorosan kapcsolódóan a munkaerőpiac alakulásáról. A hatodik fejezet az azt megelőző fejezetek térbeli összegzéseként is felfogható, hiszen a városi térségek és a vidék közti különbségeket tárják fel a szerzők: szó esik a főváros vízfejűségéről, a gyors urbanizációról, a falvak tudatos elsorvasztásáról. Ez utóbbi, hasonlóan más egykori szocialista országokhoz, a rendszerváltás előtti időszakra volt jellemző, míg napjainkban ismét előtérbe került e viszonylag elmaradottabb térségek fejlesztése.

A hetedik, leghosszabb terjedelmű fejezetben a belarusz gazdaság számos aspektusával ismerkedhetünk meg: a 20. század második felében lezajlott jelentős iparosítással, a gazdaság ágazati összetételével és ennek földrajzi egyenlőtlenségeivel vagy éppen a külkereskedelem és a külföldi működő tőke időbeli változásával és térbeliségével. A fejezet kiemelten foglalkozik az Európában egyedülálló, az orosz gazdaságtól és gázimporttól függő, a szovjet rendszer és a piaci igények hibridjeként létrejött belarusz gazdasági modellel. Az ország e hibrid modell segítségével kívánta és kívánja elkerülni a Kelet-Európa többi részét érintő, Magyarországon is ismerős társadalmi sokkhatást, amelyet a piacgazdaságra való átállás és a privatizáció hozott magával. Egyes statisztikai adatok tükrében úgy tűnhet, hogy részben sikeresen, hiszen a belarusz jóléti mutatók kedvezőbbek a többi volt FÁK-ország adatainál. Azonban 2007 után a növekvő olajárak, a negatív kereskedelmi egyenleg, az infláció, illetve a gazdaság strukturális problémái miatt az állam kénytelen volt IMF-hitelhez folyamodni a társadalmi jólét és a gazdasági termelés fenntartása érdekében, ami növelte az ország világgazdasági folyamatokra való érzékenységet. Innentől kezdve lassú strukturális átalakulás és az Oroszországtól való függés oldása indult meg (nyitás az Európai Unió, Kína, Venezuela stb. felé), azonban ezek hatása jelenleg még csekély. A nyolcadik fejezetben a regionális egyenlőtlenségek, valamint az elmúlt közel egy évszázad regionalizációs terveinek és regionális poli-

tikáinak változásai kerülnek terítékre, míg az utolsó, kilencedik fejezet a belarusz földrajztudomány és földrajzoktatás helyzetét tárja fel.

Összességében a könyv rendkívül alaposan és széles látókörűen mutatja be Belaruszt: ez a komplex szemlélet számít a könyv egyik legnagyobb értékének. A másik, a téma kényessége okán különösen fontos értéke a kötetnek az objektivitásra való törekvés, amelyet többek közt a rendelkezésre álló statisztikai adatok sokaságának alapos és értő feldolgozásával biztosítottak a szerzők: a mellékelt táblázatok mellett a szövegben is számos adat támasztja alá a kötet megállapításait. Ez jó alapot nyújt az egyes témák körüljárásához, bár néhol a kvantitatív elemzés túlburjánzása már az olvasmányosság rovására megy. A szerzők ugyanakkor nem felejtkeztek el a kvalitatív elemzés eszköztáráról sem: olyan, nehezen számszerűsíthető témákat is bemutat a kötet, mint a belarusz nyelv válfajai, a független államiság szimbólumai vagy a Csernobilhez közel található térségek előtt álló kiterjesztési lehetőségek. E témák bemutatása teszi egyrészt élvezetes és befogadható olvasmánnyá a könyvet, másrészt ezek segítségével érthetjük meg az egyes társadalmi-gazdasági folyamatok háttérében meghúzódó okokat. Ezáltal a könyv teljesíti célját, egy kevésbé kutatott és megértett ország megismertetését a világgal. Mindezek mellett ki kell emelni a könyv címében is megemlített, a szöveghez szervesen kapcsolódó, jó minőségű és tudományos igényességgel készült tematikus térképeket. Ezek teszik különösen értékké és a nemzetközi tudományos életben is egyedülállóvá a kötetet, hiszen számos, a szerzők által készített, eddig még nem publikált térkép vált így elérhetővé angol nyelven. Az ábrák sokszínűsége a témák változatosságával társul: az etnikai összetételtől kezdve a talajok fajtáin és a vándorlási egyenlegen át egészen az ipari ágazatok regionális részarányáig számos témát vittek térképre a magyar és belarusz szerzők.

Összességében a *Belarus in Maps* nem csupán Belarusz földrajzát mutatja be, hanem segít megérteni ezt a Kelet-Európa nyugati peremén elhelyezkedő országot, amely speciális földrajzi és kulturális környezetében szokatlan, a nyugat-európai látásmódtól idegen utat választott a 21. század kihívásainak kezelésére. Továbbá segíthet megérteni a ma is forrongó Kelet-Európa társadalmi, gazdasági és politikai folyamatait és az egyes nemzetek egymáshoz fűződő, korántsem kiegyenlített, azonban történelmileg erősen terhelt viszonyát. A könyvet így nemcsak a térséget vizsgáló kutatóknak és a téma iránt érdeklődő diákoknak tudom ajánlani: az összegyűjtött és rendszerezett statisztikák, a látványos, igényes és naprakész térképek, illetve a háttérben meghúzódó okokra rávilágító kiegészítő szövegek az egyes szakpolitikákban érintett szereplők és (főként a külpolitikai) döntéshozók számára is „kötelező olvasmánnyá” tehetik a *Belarus in Maps*-et.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány a K 124291 számú, A poszt-szovjet után (?): A változó kelet-európai pufferzóna társadalmi folyamatainak földrajzi vizsgálata című projekt keretében, a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) támogatásával készült.